

REVISTA LITERARA

APARE O DATA PE SEPTEMANA

Abonamentul: Pe un an, 20 lei; pe 6 luni, 10 lei; pe 3 luni, 5 lei.

DIRECTOR:
ST. VELLESCU

Redactor-Administrator:
Th. M. STOENESCU

SCRISORILE
nefrancate se refuza

REDACTIA SI ADMINISTRATIA
PASAGIUL ROMÂN No. 3 BIS.

ABONAMENTELE
se platesc 'nainte

ODINIOARA

Anii trec așa de repede în cât bine nu 'ți dai seama când și cum cutare flăcău, rotar or grînar, s'a schimbat în moș Cutare, de unde și până unde un bujor de fată, s'e o fi sorbit într'o lingură cu apă de dragă ce 'ți era, s'e te pomenești cu ea zbîrcită, încovoaiată, cărunțită și în cele de pe urmă albă-colilie ca un troean de zăpadă.

Așa s'e scurge vremea, și pe noi nu ne lasă în urmă, ci ne tîrăște cu ea până la hotarul vieței: apoi ne așează frumușel d'a lungul a două scânduri, ne întinde pe d'asupra o pânză albă cu o cruce în mijloc, ne stropește cu vin și cu unt-de-lemn: eară bulgării și țărîna cad, curg, astupă; și tot vremea din moșoroși face neteziș, surpă crucea de la cap, bătătorește locul, și ațîță bălării pe cel din urmă locaș al nostru.

Ei! câte se duc cu zilele, câte să mai schimbă, și ce triste minuni ni se arată de erî până azi, câte ne mai așteaptă de azi până mâine!

În curtea bisericilor vechi, vezi cruci de piatră și de lemn, une-orî câte două-trei în același cuib, umbrite de vișini și de pruni. Te adîncești în gînduri, parcă-ai vrea să știi cine odihnește sub pamîntul încărcat cu ștevie, cu urzici și pelin. Parcă-ai vrea să afli ce locșor a căzut la fite-cine dintre cei ce odihnesc acolo; că de, cu mulți ai copilărit, mulți te-or fi mîngăiat, și pe unii poate că i-ai iubit.

E trist.

Dar e și mai trist, e jalnic să te reîntorci, după mai mulți ani, de prin pustiuiri străine, în mahalaua în care ai născut și ai crescut, și să nu mai vezi nimic din câte știeai. Pe aceiași streaje să întri, pe aceeași cărare să te strecoři și să nu mai vezi mîndrețea d'odinioară...

La marginea capitalei, departe de zgomot și de făpturile pizmașe, între oraș și ogoarele țerănești, să întindea înflorind, mahalaua grînarilor. Mergea bine de la Dumnezeu, unde 'și punea

creștinul vatra să prindea pe tălpoae neclintite. Casele văruite se afundau în grădini cu rogocele, veselia copiilor. P'allocurea viile se mlădieau, încărcate cu ciorchină, pe aracii plecați puțin de greutatea rodului. Țăranii cu dare de mână se îndesau să 'și găsească loc printre grânnari. Era o ferbere de muncă, o dragoste de propășire, ș'o frăție de traî printre toți, că nu se mai pomenia așa mahala tihnită și harnică.

Când sosea câte un jupân, or nea cutare, călare pe rotașul din stînga, plesnind voiniceste pe naintași, lelițele, cumetrele, finele, suratele, îi eșiau vioase înaintea, îl opriau din drum și'l zăpăciau cu cercetările; iar grânnarul cu o mână în șerpar, cu alta pe hamuri, cu biciul pe dupe gît, le răspundea cu rîndueală, să nu lase pe nici una mîhnită.

— Nea Mitrane, ai întîlnit pe-ale drumuri, pe alde dumniului? (și „dumniului“ i-era bărbatul).

— Da cumetriță, dăscarcă la Oltelnița.

— Nea Mitrane, ai văzut pe bicu? (și „bicu“ 'i-era tatăl său),

— Da fină, cale d'o zi și vine, e sănătoșel, tare, mare.

— Nea Mitran, ne-ai întîlnit flăcăul? (și „flăcăul“ era frate-său.)

— Cică a câștigat bune părăluțe, Veveriță cu scurteică stacojie; dar tu, când ne-î întinde halageaua nunței?

Și așa, cu una, cu două, cu trei, pînă le dedia de rost; apoi toate alergau, ca un stol de vrăbii speriate, care încotro ședea, ca să spue veste bună și noroc pe la cei d'acasă.

Chiaburii se înmulțeau; copii voinici,

rumeni, bucălați, goneau cu ghiozdanele la școala din curtea bisericeî, să plătească sfînțoica pe lună dascălului Nicuță, și să învețe a citi slove noi, a citi apoi pe *felurime*, a scrie pe platcă, și hei! mai târziu, a învăța tocul chiar și pe hîrtie, ca nișie lo-gofeți.

În serile de vară, mai ales pe lună, toată mahalaua eșia pe prispa de pămînt, or pe laița dintr'o scîndură pe patru picioare, de lîngă poarta mică, și povestile începeau lungi, frumoase și nesfârșite. Bunicele și mumele 'și luaî nepoții și copii cei mici, prîslele de, în poală si le spuneau câte în lună și în soare. Ba de turci, ba de tătari, ba de calmuci, ba de căpcauni cu două guri, ba de muscali, ba de memții cu coadă, mă rog, din câte omul apucă și vede, aude și nu uită.

Și când ceva mai târziu de apusul soarelui, Lilieciî goneau d'alungul drumurilor, copii măriceî părăseaî curtea buniceî, pentru ca să arunce după ei cu căciulele, strigînd de la ștreaje pînă la biserică:

„Liliac, Liliac,
trage noaptea la conac!
din clopotnița bătrână
hop odată! Hop de două
pîn' la noué...
lilieciî dacă scapă
sub căciuli ei fac calpacă.“

Și de veneau Floriile, Paștele cu hainele noi, St. Ilie cu pepeniî din Pantilimon, Moș-Ajunul cu bolindețele, aceeașă prăsilă voinică și vioae, umplea mahalaua de veselie și de năzdrăvăniî.

La Ignat, cînd zăpada cădea de

două palme, porcii înjunghiați azmuțiau câinii caselor și guițau de se cutremura pământul. Fumul focurilor de pae care-i părpăliau până la șorică acoperia cerul mahalalei ca o ceață deasă și fără căpătâi...

Așa mergea, pe acele vremuri, omului, bine și d'a buna; casele noi se clădiau într'una; ogrăzile de ce îmbetrăniau se făceau mai dese și mai frumoase, împodobite primăvara cu stufuri de flori, eară pe vară mlădiete până la pământ de rod bogat și felurit.

D'atunci, n'a trecut de cât ca la cincisprezece ani de zile.

In ziua de azi, bêtrenii s'aũ dus după casele vechi, nespoite, dărimate, fără magazii, fără garduri, mărturisesc că sărăcia s'a încuibat în locul belșugului d'odinioară. Azi tot e d'avalma, căci toate sunt d'avalma, când bietul creștin nu mai are ce ocroti. Grajdurile, ulucile cu porțile cele mari s'aũ aruncat în sobă pe gerul bobotezei. Curțile pline altădată de păsări, azi sunt pustii; abia câte un câine pocăltit mai hămăe și te vestește că e locaș de om.

Copiii sunt galbeni și slabi, zdrențaroși și fără chef, căci la Paște n'aũ cu ce să înnoi, la Moși n'aũ cu ce să și cumpere fluere și hărăitori; zmeurile nu mai vâjje pe la Sân-Petru; dascălul Nicuță nu mai cântă cu o sată de băieți într'un glas:

„O daată-i una, uuna!
doordoo paatru“

Nunta de azi se chiamă „sărăcie la

sărăcie,“ botezul, din cumetrie cu chief și lăutari, se numește „belea la capul omului.“

Grănarii aũ ajuns la două mărtoage de cai, și nu mai pun într'o căruță cu coviltir patru chile mari.

Așa, toată mahalaua a săracit și se slește din ce în ce, se îngroapă în ruine și bozii, în nevoi și muțenie. Și spre rîs de omenie, soarta a făcut să se ridice în locul bisericuței, (plină aldată de credincioși la sêrbători) biserică mare și falnică, dar goală chiar la sêrbătorile împărătești; în locul școlii lui Nicuță, școala primăriei ca un palat frumos, încâpător, dar pustiu și fără spor la carte.

—Ce este lele Ancuțo? am întrebat mahnit, privind în toate părțile, și de ce ați ajuns în halul ăsta?

—Ei maică, ce e de la D-zeu și de la stăpânire este. Iacă școală mare, iacă biserică cât turnul Colței, dar de ce le-o fi mai ridicat în mijlocul dărîmăturilor, eu nu pricep. Uite, ne-am stins în căți-va ani. Se zice că acele mașini blestemate de drumuri de fer aũ luat chiagul grănarilor noștri. Apoi de, o fi, n'o fi. Atât mamă, știu, că odinioară copiii și numărau anii după casele noi cari se ridicau, azi și socotesc vîrsta după casele cari să dărîmă.

Și bêtрана plecă cu donițele spre puțul cu două roate, clătenând din cap a deznădăjduire.

Susana

In via păraginită earba grasă acoperă răzoarele și înneacă coprinsul

într'o verdeață moale, lucioasă și zmălțuită cu flori risipite: parc'ar fi scuturat cine-va bidinele muete în roșu, galben și albastru pe d'asupra câmpiei dintre „casele pustii,” și gropile cu nisip.

Soarele zăpușește firea; lumina lui te orbește; aerul joacă, fierbe, și nici un pic de adiere nu astîmpără arsura.

În mijlocul viei două castani bătrâni, stufoși, stați neclintiți cu frunza lor lată, întrerupînd albastru cerului, întinzîndu-și pe verdeață umbrele lor împreunate ca două poloage negricioase și rotocolite.

La rădăcina lor sî odihnesc grînariile la Sânt-Petru și sfîntu Ilie. De la amiază, rogojinele și velințele sunt așternute. Pernele de pae sî pun drept căpătîi; botele cu apă proaspătă, clondirile cu vin scufundate în doniți, pușoarele noi cu miros de brad, cîte-va castroane cu fiertură, linguri de lemn și ștergarele vîrgate la căpătîe, sunt rînduite cu îngrijire și înconjurate cu foi de pelin ca să le dea un miros sanătos și răcoritor.

Și s'au așezat pe mîncare și veselie. Da toți sînt rudă, rudenie, rubedenie, cuscri, fini, nași, că pe nume curat nu'și zic. E o familie întinsă; mănîncă din acelaș castron, sorb cu aceeași lingură, rup din aceeași azimă, din aceeași turtă caldă.

Maî marii lor le sînt moșnegii de cîte un veac, cum este bunioară Tămădueanu cu barba pîn la cingătoare, Doroftei, căruia'i cam place să sugă, așea bătrîn cum este, și să ciupească cu vorba pe fetele mari cari

să rușinează. Amîndouă stați în capul mesei; și cînd să scornește vr'o pricină de neînțeles, bărbații și femeile, ba pînă și liota de copii, dau năvală cu întrebările la ei, și ascultă cu mîndrie și le împart dreptatea dupe cum li se cuvin.

— Nu e așa, Tată Doroftei, că cus-cra Vișea are munca la Rodovanu?

— Nu e așa, Tată Tămăduene, că neamțul e maî hain ca muscalul?

Ș'apoi lua cuvîntul Tămădueanu și 'miți vorbia așezat și îndesat că lingurile nu se maî mișcau de pe buzele străchinilor.

— Suntem, le zicea el, d'aceiași cruce cu muscalul, dar nu d'aceiași sînge. Beilicul neamțului, muscalului, turcului, e tot beilic. Or-care din ei ar călca țara, ambarele sî golesc, de păsărime te-ai spălat pe mîini, clăile de fân sî fituesc; și, uni aduc lăcustele, alți molima, ear în urma lor ne lasă praful și sârăcia. Dacă nu tî înțelegi cu rumân la cuvinte, adicătelea daca nu grăește același grai, poate să facă o mie de cruci, una peste alta, pînă ș'o găuri fruntea, umerii și buricul, că tot juvină și pacoste cade pe urechile noastre.

— Așa, da sî închină, îi respunse una din femei, înghițînd o năstrapă cu apă rece de la Susana.

— Tacî cap de tigvă, grăi Tămădueanu. Apoi îmbătrânești d'a surda muere; și ce-ai vîzut și ce-ai auzit maî bine le vedea și le auzea coțofenile, că tot atîta era. Gara-gața ca și ele, și ce'mî-e mîntea lor, ce'mî-e mîntea ta? Să înbucăm ce-va, ș'am sî vî

spui eu că una e crucea ș'alta neamul.

Clondirul cu vin gîlgâi, d'a rîndul în gîtul bêtîrînilor cari resturnaû capul pe spate, apoi să opri o toană l'alde tata Doroftei.

Dupe ce'și potoliră foamea, șiși înceară setea uni cu vin, alți cu apă rece, femeile plecară capul pē perne, bărbații, flăcăi și fetele mari făcură roată împrejurul Tămădueanului, ear băeții o tuliră d'alungul viei, strigând în goana lor:

— Cine vrea d'a „puiu-gaia“ să'i adune cu tigaea?

— Cine vrea d'a „v'atî-ascunselea“?

— Cine d'a „hîra“ care tae vîna?

— Cine d'a „poarca“?

Ear fetițele.

— Cine vrea d'a „leapșia“?

— Cine d'a „fetele“?

— Cine d'a „ineluș învêrtecuș“, p'al cui deșt te-ai pus?

— Cine d'a „haî la groapa cu furnici, cari pișcă mari și mici“?

Asupra acestui stol zburdalnic și speriat ca de uleu, 'și îndreptară cu toții privirile vesele: multe din femei își făcură cruce, mormîind: „țineî Doamne!“ — „lighioile mamei“ — „vesetia bunichei!“ Ba unele scuipară de trei-orî în vînt ca să nu se deoache, tînjind, de la umbra castanilor, pe Cîrlionțata, pe Bălăea, pe Neghinița, pe Cicoărea, pe Brebenica și pe Țigăncușa, că s'aû prăpădit tibetul roșu din codițele cari le joacă pe spate și se despletesc la sfîrcuri.

Tămădueanul se scărpină în cap, își drese glasul și începu cuvîntul, privind lung, dibuind în pustiul amintirilor.

Roata din jurul lui îl asculta neclintită, ferindu-se chiar de a'și întinde picioarele ca nu cum-va tîrșieala rogojinelor s'î turbure șirul.

— „Năpădisese muscalul, îndrugă el cu tot potopul puterilor, de nu se mai isprăvia, Or un'te întorceai, herghelii de cai cu coame lătoase și cu foto-loage la picioare, șepci, chivăre, cîacuri și purcoae țuguete de puscă și de sulițe. De la Pantilimon pînă la streaje numai corturi, cîrțiță la pămînt. Ofițerimea în fireturi, polcovnici și prapureci bănănăiau d'a încâtelea, uluiți de vutcă și de rachiū, muștrulind, ca vai de lume, căzăcimea cu chipul scofilit, uscat și negricios ca pămîntul.

Pornise viteaz la viteaz, împărăție la împărăție; muscalul nici una nici două, aducea plocon turcului, de peste nouă mări și nouă țeri, vîrf de suliță, ascuțiș de sabie și ghiulele mai mari ca mămăliga mocănească.

Da de ce voiaū să se dovedească care pe care, asta n'a știut'o nici fețele boerești, dar mite noi sărmanii topor de oase, vite de beilic, tobă de bușeli, creștini de jumulit.

În mahalaua noastră, abia se acio-lase câți-va sătenii de pe la sohat, Postăvaru, Pastramă și Radovanu. Ne mergea strună. Harnici de omenie, — nu mă laud, — așezați, strîngători, curțile noastre le îngădirăm, casele s'î șituiră, biserica Delei se zugrăvi, puțurile cu ghizduri s'î sleiră cu sfeștanie cuvenită, și chiagul s'î prinse, veselie s'î împrăștiă; prinserăm la inimă, și ca noi nu mai era nimeni. Din cer s'î fi picat și tot am fi avut

mai multe păcate, afară de Doroftei care de alt-fel era ca și ziua de azi: om voios și cu inima lui Dumnezeu, dar ce purdalnic făcu, că făcu o cerciumă și și bău butia singur singurel.“

— Apoi, despre partea voastră, se oțetia vinul în pivniță, de nu eram eu om priceput, răspunse tata Doroftei, și aruncându'și la o parte pletele albe cari îi dădeau în ochi, mai resturnă clondirul pe beregată, și îl mai subse o leacă tocmai de pe fund, că numai în partea locului se mai stivia ca la un deșt.

— „Așa, cum vă spusei, urmă Tămădueanul, cum năpustiră muscalii peste noi, fir'ar de rîs se fie cu crucea lor cu tot, par'că ne luă piuitul.

Intr'o săptămînă nu se mai pomeni de lighioae omenească; grăunțele de vite le măturase vîntul; căruțele noastre erau încărcate pîn'la coviltir cu d'ale lor; caii ni se clătinau în ham, ca niște mărtoage nebute, nemîncate; femeile și fetile mari se dau afund în ascunzătorile dintre vii, ca să scape cu fața curată; copii se făceau teacă de pămînt când auziau că vine muscalul la gazdă și răcnia din poartă se'i dea demîncare.

Tot așa își ducea zilele, ca vai de capul ei, biata Susana, c'o fiară de cazac ce'i căzuse pacoste și îi rodia pînă și urechile. Era numai o fetișcană, dar cu ochi în patru și inimoasă cât zece paralei de voinici. Fără mumă, fără tată, muncia se se repue, și își ținea casa cu rostul ei, stropolind și deretecînd prin vecini; pleca din revărsatul zorilor și se întorcea pe la

amurg cu alb în căpesterie; cu d'ale gurei penttu ea, cu boabe pentru păsări, și cu oscioară în poală pentru căței.

Să fi văzut cum toate lighioaile curței îi eșiau înainte, par'că erau dăscălite: cloșca cu pui, clonca-clonca, Dolfa cu cincî sase buftei, mîța cu prăsila în șir; și tuturora le purta de grije, că n'ar fi intrat cu mâna goală măcar d'ai fi pîrpălit'o pe jerăgai.

Cînd o pedepsi soarta cu spurcatu de muscal, nu mai putu pridi. Alerga ea cât o țineau puterile, dar d'a surda alerga. Gămanul mânca căzăcește, noeă țeste de azimă, o găină întregă la o fiertură, și tot răcnia d'o apucau groazele, mai ales cînd scrișuia din dinți și învîrtia sabia cu „ebi tvoiu mati“ dupe ea.

Intr'e bună dimineată, veni la mine cu noaptea în cap; era c'o cămăsuță soioasă pe ea, de unde o știam albă-fioare din tălpi pînă la creștet, c'o roche de stambă hărtănită și c'un glas de'ți era mai mare mila, începu să mi să tînguească, ștergîndu'și ochii cu mânecile.

— Nene Tămăduene, ce să mă mai fac? Cu muscalul e topenie ne auzită. Il spal, îi dau să mîncă, și nu mai știu ce vrea. Am tăcat tot de prin curte; o cloșcă cu pui mai rămăsese și mi-a păpat-o și p'aea. Pui o caută pretutindenea, țipînd de te ard la inimă.

— Ține-ți firea, Susano, bun e Dumnezeu, o trece ș'asta, îi răspunsei.

— Bun o fi, îngână biata fată pe gînduri, ș'o podidiră lacrimile. Dar

ce 'i-a făcut pînă și Dolfa? Intr'un rînd a venit beat mort că nu'l mai țineau picioarele; ș'a dat peste căței ei care dormeau grămadă în bătătură. Dolfa s'a repezit și ea, doar că la lătrat. Ei, ei, nene Tămăduene, atât i-a fost d'ajuns: c'a tras sabia și 'i-a despicat capul în două. Nene Tămăduene, s'a mai dus, săraca Dolfa, câți-va pași împleticindu-se, cu sêngele și cu pui dîră după dênșă, ș'a căzut moartă în mijlocul lor. Și eă n'aveam pe nimeni de căt pe ei; cu ale curței, cu ei, mă înțelegeam; mă simțiau din depărtare; și de nu puteam să le dau îndestul, știu ca oamenii, mă credeau; dupe ce se jucau pe lângă mine, plecau mulțumiți, care în cotro apucau, că a lor erau curtea și casa, așteptând blajin, p'a doua-zi, hrană mai de omenie.

Acii se curmă glasul, par'că jalea și înfipsese ghiarele în gîtul ei; o birui suspinele; se alipi de peptul meu 'mă încinse mijlocul cu mâinele, se aprinse în obraji, și strângând căt putea pleoapele, și deșertă focul ăl mare.

— Dar eu, ce să mă fac, vai de zilele mele! La un miez de noapte, ce să mă pomenesc cu el, căinele, că începe să dea cu sabia în ușe, apucat de alte alea, strigând căt îl lua gura „turetchi duh! turetchi duh!“ Dupe căt-va să liniști. Abia adormisem și tresării earăși din somn. Il auzii cum deschise ușa lui, apoi începu să băjbăe pe lângă clanța de la cămara mea. Până să mă repez să încui ușa el o și deschisese. Indată ce mă zări, mă coprinse, nene Tămăduene, în brațe, și când mă zmicii din mâinele lui, 'mă dădu la pi-

cioare, și începu să se roage: „dușinca! dușinca!“ Beat cum era, 'i-am înfipt pumni în ceafă și l'am repezit pe ușe afară.

— Nu e nimic, Susano, nu e nimic, îngânaî eă, ne știind cum s'o mai mângâi, căci tremura vargă și să vîra în mine, întorcînd capul spre ușe, par'c'o pândia lupul în prag.

— Ei nu știu dumniata, cum să uita d'atunci la mine! E mai blînd ce e drept; dar aș vrea să fie rêu ca o fiară, cum era și mai nainte. Dumniata nu știu cum să tot apropie de mine. Și nu știu că mă trimite, tot pe înserate, s'î aduc apă dintre vii, și el mă aține de pe urmă. Scapă-mé nene Tămăduene, scapă-mé! Rêmâi aici, nu mă mai întorc acasă: mi-e frică ca de moarte!

Și eă o înecă plînsul; puterile o părăsiră; (nu știu de îmbucase vr'un dumaticat de câte-va zile); apoi se învîrti pe spate și căzu pe pat din mâinele mele.

— Când se desmetici, îi zisei, sărutînd'o pe frunte:

— Mai du-te și în astă seară a apă, și eă o să mă întorc tocmai pe înserate, printre vii, de la rotari. Și lasă că'i puî eă mirul, drept la frunte, ca la mistreț.

Susana se întoarse către icoane, și făcu o cruce și plecă oftînd.

Apusese soarele; amurgul sorbia cu binisorul lumina; stufăria șanțurilor întuneca poteca dintre vii, când sosiam spre fântăna cu „apă-bnnă“, pipăindu-mi brîul, așa, fără să știu de ce, doară să véz de pustia de teacă să fie

înfiptă în briu, și mâna mă-aluneca a mângăere pe plăselele cuțitului. Fără voea mea neteziam cuțitul ca p'un câine credincios, dădat la nevoi cu multe d'ale nevoilor.

Mi se păru că auzii ceva zgomot spre fântână; mă oprii o clipă; făcuî trei cruci; spaîma și mânia mă aruncă din loc; grăbiî pasul, și d'odată, fără de veste, la un țipăt care tăie adîncul liniștei, rupsei năvală, la fugă către cumpăna puțului ce se înălța repede printre cei doi plopî, ca și cum o scăpase cine-va din funie.

Când dăduî în pașiștea fântănei, 'mî înlemniră picioarele; ochiî înpăejeniră și sângele năpădi la cap, cu găleata, de sub coșul pieptului.

Susana, cu chipul alb ca varul, trântită la pămînt, se lupta încă în ghiaarele spurcatului de cazac, și 'și apăra, dăznădăjduită, curătenia ei nepătată, ne mai putînd nici să plîngă, nici să țipe. Dar cum mă zări biata fată, căscă gura, par'că ș'ar fi dat sufletul, și șopti ca din fundul unei prăpăstii: „nu mă lăsa, nene Tămăduene!“ Trupul 'i se întinse sub genuchiul cazacului; mâinele 'i plezniră de verdeață și 'i încremeniră ca la răsticniți.

Toate se petrecuseră mai iute de cât le-ați gîndi cu gîndul.

Când trăseî cuțitul, fuseî și lîngă fiară. Il înhățaî de beregată, îl sugrumăî ca p'o năpărcă; îl măsurăî de la cap pînă la pîntece, și înfîngînduî cuțitul pîn' la mîner, îl rebufniî la pămînt, întocmai cum lupiî leșinați bor-

șesc și dărîmă taurul răznit de tama-zlic.

Susana, ca prin minune, mai căscă o singură dată ochii săi mari, mă privi lung, îi închise iarăși și adormi de vecinicie c'o bucurie fără sfîrșit întinsă pe chipul ei înnălbit ca o floare de mușetel. Nedormirea, foamea și spaima de necinste, îi răpuseseră viața.

Pe Susana am plâns'o ș'am îngropat'o în apropiere de fântână, dar n'am putut s'o slușesc de frica polcovniciei Pe cazac l'am dat pe gîrlă, lîngă Vitănu, și eu m'am dat afund pînă s'a dus muscălimea din țară, bătută și rușinata de puterea turcului.

D'atunci fîntîna dintre vii s'a numit, din botezul poporului, „Susana,“ și voi pînă și azi când plecați în partea locului, scuturînd capacele donițelor, ziceți, dar bine nu v'ați dat seama, „aducem apă de la Susana.“

— Săraca Susana!

— Ce apă bună.

— Cum fierbe de bine lîntea și fașolea cu apă de la „Susana.“

— Firește, că nu e sălcie.

— Și rufele le speli că face clăbuc ca apa de gîrlă.

Așa aduseră vorba fetele mari și nevestile, unele triste, altele pe gînduri. Ear Tămăduenanul, întorcîndu-se către Vișana Tuguinului, o întrebă cam în batjocoră.

— Ei muere, face cruce muscalul? Și dacă face are milă de neamul tîu? Nu 'ți spuneam eu că o să îmbătrănești nici coaptă da nici pîrguită?

Barbu Stefanescu.

FARA MOARTE

Inima ce 'n mine bate
Și-arde 'n patimi nesecate
Oare ce va deveni,
Când, sfârșindu-i-se traiul,
O va 'ncinge putregaiul
Și 'n pământ va 'ncremeni?

Pulberea din ea rămasă
Mai putea-va să reiasă
La lumină din pământ,
Sau trăind ș'acolo încă
Va săpa și mai adâncă
Altă moarte, alt mormânt?

Flacăra ce 'mi arde 'n vine,
Când se va răzni de mine,
Ce voiți face fără ea?
Nu voiți îngheța de groază
Când pământul o să 'mî roază
Chiar și amintirea mea?

A! derâdere măreață!
Mai am dreptul la viață,
Și la moarte nu am drept
Ca în vecinica uitare
Să rămân în nepăsare
Și să nu mă mai deștept?

Ce? trăiesc să umplu golul
Și să joc la rându-mî rolul
Ce-a jucat vre un alt eu?:
Mor și re'nviez în lume,
Subt alt chip și subt alt nume:
Spectru pe mormântul meu? —

Pulberea de subt picioare,
Cine 'mî poate spune oare,
Că odată n'a trăit,
Și că nu va fi chemată
Iar la viață 'ndelungată,
Spre-a simți cum a simțit?

Ochi 'n care cu iubire
Aflu 'ntreaga fericire
Și mă pierd privind la ei,
Cine știe ce ființă
Le va mai jura credință,
In alt timp, altei femei?

Din țărâna sbulberată,—
C'o putere vinovată,—
Strâns atom lângă atom,
Eă, de unde cine știe
Ce eram în vecinicie,
Trec subt chipul unui om!

A! Destulă încercare! —
Din schimbare în schimbare,
Tot ce-am fost, azi nu mai sânt:
De-am fost tigră, șarpe, roză,
Astă-zi, prin metempsicoză,
Mă ved om, și mă 'nspăimânt!

Th. M. Stoenescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
H. C. ANDERSEN

CARTE DE ICOANE FARA DE ICOANE

TRADUCȚIE

de

Dr. M. GASTER

Scara a noua

Iară-și se înseninase cerul, trecuseră câte-va seri, luna stetea acum în pătrariul întâiu; iarăși mi-a dat ideea unei icoane. Ascultă, ce'mi povesti luna:

„M'am luat după paserea polară, și după chitul înotător și am ajuns la malul răsăritean al Grenlandei. Stânci acoperite cu ghiață și zăpadă împrejmuiesc o vale, în care înfloresc sălcii și afini; mușchiul răspânda mirosul său îmbătător; lumina mea era slabă; tălerușul meu palid ca foaea veștedă a nufărului care plutește de câte-va săptămâni d'asupra apei, ruptă din tulpină; cununa luminei polare ardea, avea un cerc întins și razele-i se întindeau pe bolta cerului ca

stâlpi vârtejiiți de foc, ce băteau când în verde când în roșu.

Locuitorii se strânseseră la joc și petrecere, și nu se mirară de loc, căci pentru dânșii lumina înflăcărată este o podoabă obișnuită. „Las' să se joace în minge sufletele morților cu capul de chit“, își ziceau ei, după credințele lor și nu se gândeau de cât la cântec și joc. În mijlocul lor, fără cojoc sta grenlandezul cu toba, și începu cântecul despre prinderea focului, iar corul răspundea: aia! aia. a! și jucau hora îmbrăcați toți cu cojoace albe; se părea că ar fi un bal de urși polari. Cu capul și cu ochii făceau mișcările cele mai ciudate.

Acum începu jocul „de-a judecata“. Se înfățișară cei ce se certaseră și cel insul-

tat alcătuea fără pregătire un stih prin care, isteț și mușcător, își bătea joc de slăbiciunile celui-l'alt, tot jucând și bătând toba. Părâțul răspundea cu aceiași istețime; adunarea rîdea și proclama pe învingător!

Munții tunaă, ghețurile trosneaă, bolovanii cei mari rostogolindu-se, slobozii din înălțime se făcură praf în căderea lor; era o noapte frumoasă de vară din Grenlanda.

O sută de pași de acolo, în cortul deschis de piei, zăcea un bolnav; viața mălicurea prin sângele lui cald, dar trebuia să moară, căci el singur o credea și toți câți stau împrejurul lui o credeau; de aceea femeea lui, cosea pe dînsul haina de piei, ca să nu 'l mai atingă mort, și 'l întrebă: „Să te înmormântez în zăpada înghețată de pe munte? Am să împodobesc mormântul prin caiacul tău și prin săgețile tale! Anghieoc are să joace peste dînsul! Sau să te cufundăm în mare?” „In mare, șopti el, și plecă capul cu un suris dureros. „Aceasta e un frumos cort de vară, răspunse femeea, acolo saltă mii de focce, calul de mare doarme la picioarele tale și acolo vânătoarea e sigură și veselă“. Și copiii rupseră tipând pielea întinsă de la fereastră, ca să ducă pe acel ce se pregătea să moară, la mare. la marea cu talazuri, care 'i-a dat hrană cât a trăit, și acum odihnă, după moarte. Monumentul lui vor fi munții plutitori de ghiață, ce se schimbă zi și noapte. Foca doarme pe sloiul de ghiață, și paserea furtunei zboară pe de-asupra.

Seara a zecea

„Cunoșteam o fată bătrână, așa îmi povesti luna, care umbla iarna într'o blană de atlas galben, și blana era tot-d'a-una nouă. Fie-care vară purta tot aceiași pălărie de paie, și dupe cum mi se pare, aceiași rochie albastră civită deschisă.

Ea nu se ducea de cât la o prietină bătrână, care ședea peste drum; dar în anul din urmă nu se mai ducea, căci prietina murise. Așa, părăsită, singură, sta fata bătrână și lucra la fereastră, unde vara creșteau flori frumoase și iarna năsturel pe o pălărie de păsle.

Luna din urmă nu mai ședea nici la ereastră, dar tot trăia, nu murise încă:

asta o știam bine, căci nu făcuse încă acea călătorie lungă, de care vorbea adesea cu prietina ei. „Când am să mor, zicea ea, o să fac o călătorie lungă, cum n'am făcut-o în toată viața mea. Mormântul familiei noastre e departe de aci șase poște, și acolo mă vor duce, ca să dorm lângă cele-l'alte rudenii.“

Ascară, se opri o căruță înaintea casei; aduseră afară un cosciug; acum știam că a murit; îl înveliră cu paie și porniră. În coșciug dormea fata bătrână, tăcută, care nu eșise de loc din casă anul din urmă. Trăsura eși repede din oraș, așa de repede că par'că ar merge cine-va la plimblare. Pe șosea o luară și mai repede; din când în când se cam uita vizitiul cu coada ochiului la coșciug, mi se pare că se temea să nu vază de-o dată pe fata îmbrăcată în blana ei cea galbenă de atlas, șezând pe cosciug, de aceea el bătea caii, ca un desmetic, nebunește, și ținea hățurile atât de strânse în cât curgea spuma cailor, care erau tineri și sirepi; un epure sări peste drum, le eși înainte și ei o porniră la goană.

Fata, care în viața ei nu se mișcase decât în căsnicia ei restrânsă, acum, moartă, alerga în fuga mare pe șosea.... coșciugul învelit în paie și rogojină căzu jos pe drum, pe când caii cu vizitiu, cu căruță cu tot alergau ca nebuni. Ciocârlia se suia cântând de pe ogor, se așeza pe cosciug, cirpind cântecul dimineței, și căuta scoronind cu pliscul ei prin rogojină, ca și cum ar fi voit să desfacă o păpușă. Apoi se sui iarăși în sus, și eu mă ascusesem în dosul norilor roșii ai dimineței.

Searea a unsprezecea

„Eram la o nuntă, spuse luna; se cântaseră cântece, se ridicaseră tuaste; tototul era bogat și frumos, oaspeții se depărtară, trecuse de miază-noapte. Mumele sărutară pe mire și mireasă. 'I am văzut pe acestia singuri, dar perdelele acopereau mai toată fereastra. Lampa lumină odaea gingașă „Slavă domnului, că s'aū dus!“ zise el și 'i sarută mâinile, buzele; ea rîse plângând, se alipi tremurând și se odihni de pieptul lui ca floarea de lotas pe apa curgătoare; și șopteau cuvinte dulci de fericire. „Somn dulce! zise el,

și ea trase perdeaua ferestrei într'o parte. "Ce frumoasă e luna, zise ea, uite cât de tăcută și senină luminează! și stinse lampa; se făcu întunerec în odaie, dar lu-

mina mea strălucea, precum străluceau și ochii lui.

— O geniu al femeii, sărută tu lura poetului când își cântă în taina vieții.

DIMITRIE BOLINTINEANU.

(Urmare)

„În cursul călătoriei noastre avurăm câte-va întâmplări curioase, pe care însă 'mi place a le trece sub tăcere; voiți spune însă despre cele ce ni se întâmplă cu țeranii Români, fugiți în partea Bulgariei. Acești nefericiți, văzându-ne prinși și duși de Turci, își inchipuiau că eram din acei oameni răi și asupritori ai săracilor, de urgia cărora, se vede că ei dizertaseră, căci ori de câte ori gimia se oprea la câte un sat, oamenii ne eșeau înainte și ne blestemați în termeni ce ne făceau să înțelegem că ei credeau că suntem niște tirani ai țeranilor. Această a lor credință, dupe cum se vede, era rezultatul propagandei ce făceau printre dâșii conductorii noștri, ca printr'aceasta să se asigure ei mai mult. Noi îi auzeam și îi plângeam. Și ce puteam aștepta mai bine de la niște oameni înșelați și fără cunoștințe, când văzuserăm alți oameni cu artă, creștere, făcând ca dâșii. Cel puțin, cei d'ântăi erau de bună credință. La Vidin, furăm priimiți de soldații de garnizonă ce ne presenteră armele, apoi ne luară între baionete și ne duseră la un corp de gardă. Aici pașa ne trimise îndată secretarul și doctorul său, și un prânz care se compunea cel puțin de șaizeci de

feluri de bucate și care se repeta de două ori pe zi, în timp de trei zile cât șezurăm într'acest oraș.

„Pașa ne ertă să scrim pe la ai noștri în țară, cu condiție să citească scrisorile. Noi făcurăm mai mult: găsirăm mijlocul a redija o protestație și a o trimite la Constantinopol, în favorul țerei.

„Aici unul din fiii cei vitregi ai țerei noastre, trecând Dunărea, pentru o trădare neapărat, veni să ne viziteze în închisoare; dar în loc să ne aducă vorbe consolatoare, avu micșorimea de suflet să ne mustre în față pentru opiniile noastre politice. Este trist lucru a vedea d'aceste ființe, în sufletul cărora nici o cugetare nobilă nu mai viază, urmându-ne până într'o închisoare!

„Unul din noi 'i respunse cum se răspunde la acele suflete lașe ce înfruntă omul în nefericire. Pașa auzind de urmarea acestui om, îi dete ordin să treacă Dunărea în țară.

„Eu îmi răsbun, trecând sub tăcere numele acestui om.

„De la Vidin pornirăm în sus.

„Zilele treceau mai plăcute pentru noi. Poetul Aristia ce servea tot într'un timp de dragoman, ne desmerda prin niște declamații frumoase. Într'o zi, luă în mână tragedia lui Saul și se puse a decla-

ma cu tot talentul și focul sacru din inima sa. Un soldat turc, plin de mirare, se apropie de dânsul, și lovindu-l tare peste umeri, într'un moment de esaltație, 'i strigă în turcește: «Ai 'nebunit tu, dragomane!» spaima fuse atât de mare, în cât cartea căzu în Dănăre. Această întâmplare precurmă plăcerea poetului de a mai declama.

„Dupe câte-va alte zile, ajunserăm la Fetișlan. Aici, ca în toate părțile, cu câte-va aruncături de tunuri; cu câți-va soldați ce ne prezentău armele și ne duseră la conac sub gardă. Mulțime de oameni și de femei Sârbî și Turci veniseră pe malul Dunărei să ne vadă. Acum eram în Sârbia; aici aflăram mari simpatii printre locuitorii. Mulțime de neguțatori ne vizitară, cu vorbe pline de amicie. Niște neguțatori creștini amici ai guvernorului ne spuseră, că dispozițiile luate pentru noi nu erau să ne ducă la Semlin, ci la o fortareță în Bosnia. Aflăram tot d'odată că la asemenea întâmplare o seamă de sârbî sunt 'hotărâți să ne scape, cu orî-ce preț. Dar las toate cele-alte locuri, ca să vorbesc despre un subiect ce pentru tot omul trebuie să aibă un mare interes: voiă să vorbesc despre devotamentul unei femei, d-na Roseti: în tot timpul călătoriei noastre, ne urmase, pe mal, fără să ne scape o singură zi din ochi și fără să știm nimic, nici noi, nici soțul său ce era printre noi. Cu pruncul la sîn, cu lacrimile în ochi, având a lupta cu osteneala ce fărăma plâpândeale sale puteri, cu grijele ce înpovărau sufletul ei delicat.

„Intr'o dimineață se anunță la poarta închisorei noastre, cu prun

cul în brațe, și ceru să vadă pe soțul său. Voia i se dete.

„Și într'un minut femeia era cu ochii înecați de lacrimi la picioarele bărbatului său, prezentându-și cel mai frumos buchet, pruncul său.

„Această intrevedere se făcu sub ochii Turcilor. Aveam să espeduim o protestație la Constantinopol, tata luă pruncul în brațe, și 'i confiă cartea, apoi îl dete mumei înapoi.

„Ast-fel puturăm încă o dată să exprimăm suspinele poporului îndreptându-le în sînul unei fete.

„Ast-fel sunt suvenirile ce 'mî rechetau această fortăreață, dar fiindcă am venit aici, voiă urma înainte a istorisi călătoria.

„De la Fetișlan ne imbarcară și pornirăm în sus. Trecurăm locul Cataractelor pe jos, căci bărcile nu putură să meargă mai departe în dreptul insulei Adacale, o barcă ne luă și ne duse la insula aceasta.

„Aici ne duseră la saraiul guvernorului militar; o bucătărie părăsită, ne fuse camera noastră a tuturor.

„Guvernorul ne zise că cele două gimii ale statului nu pot să treacă mai n'ainte; că până la Semlin, trebuie să luăm o gimie, în contul nostru; și că prețul chiriei unei asemenea gimii este de 15 miș lei.

„D-nu Roseti ce ne urmase pe mal, trecuse la Orsova și rugase pe agentul vapoarelor să ne împrumute o barcă bună, pentru trecerea noastră la Semlin. Agentul consimți și veni la guvernorul insulei, să 'i propue, pentru noi, barca companiei, cu oamenii agenției și cu soldații turci de gardă. Guvernorul priimi această propoziție, d-nu Roseti veni aici cu mulțime de vesminte de iarnă pentru noi, cojoace, căciuli de oae,

cizme lungi și alte necesarii. Acest costum ne era trebuincios. Îndată ne schimbaram toți în mocani.

„Guvernorul ne dăte douăzeci de soldați cu trei ofițeri turci să ne însoțească.

„Ne înbarcăm în vasul companiei vapoarelor. Dorința bărcășilor noștri și a agentului era să ne remorcheze dupe malul stâng al Banatului. Aceasta se făcu, fără observație din partea ofițerilor otomani. Căutarăm să coborâm la Orsova, și să vizăm pasporturile; dar comandantul austriac se opuse foarte.

(Va urma.)

Furăm nevoiți a urma călătoria înaintea. La un sat românesc, trei leghe departe de Orsova, eșirăm pe mal, urmați de gardienii noștri. Așa puserăm piciorul pe uscat, și mulțime de sătenii români veniră spre întâmpinarea noastră. Ei ne întrebă de unde veneam și unde ne duceam: răspunserăm la toate întrebările lor. Poziția noastră îi interesă mult. Aici hotărîm să nu ne mai punem în barcă, ci să lăsăm pe turci și să plecăm înainte prin staturile Austriei, după copriinderea pasporturilor noastre.

Ang. Demetrescu.

FRANÇOIS COPPÉE

SEVERO TORELLI

(DRAMĂ ÎN CINCI ACTE, ÎN VERSURI)

(Urmare)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ACTUL AL DOILEA

SCENA IV

Acciași, Barnabo Spinola, Seful sbirilor, soldați, prizonieri, popor.
(Mulțimea intră cu zgomot, urmând cortegiul format de prizonieri și de garzi).

Seful zbirilor

Loviți!

In ei!... Deschideți locul cu lăncile! Grăbiți!
Aci prizonierii... La pedestal! Sosește
Stăpânul nostru.

Severo (la o parte)

Iată momentul ce 'ngrozește!

Lippo (văzând pe Barnabo)

Prieteni, iată omul cu banda-i de mișei!

(In acest moment, Barnabo apare, urmat de garda sa, el e armat din cap până 'n picioare; un pagiu merge lângă densus și duce casca pe o pernă. E noapte; câți-va oameni din suită duc torțele; zgomot.)

Barnabo (arătând mulțimea, către șeful zbirilor)

De-o cuteza să strige vre unul dintre ei,
Să'l spânzuri!

(Soldații împing mulțimea cu lăncile și rânduiesc pe cei zece prizonieri lângă leu)

Severo (abătut, cu jumătate voce)

Iată'l! Iată'l!... Vedere 'ngrozitoare!...
Nu! Nu se poate! Mama, să fi visat ea oare?
El! Tatăl meu?!

Renzo (lui Severo)

Ascultă, Severo, ce ai tu?
Un viū cutremur pare că 'n corpu-ți străbātu!

Severo

Nu am nimic!... Dă-mi pace...

(Face câți-va pași spre Barabo și 'l privește, apoi se întoarce cu groază.)

Imi seamănă!.. Oroare!...

Barnabo (tare)

Voi ce-ascultați, acuma e cea din urmă oare
Când vă vorbesc! Azi, zece statui ș'au insultat.
Injuriile voastre prea dese le-am răbdat.
Dar nimeni d'azi 'nainte nu are să 'ndrăznească
Emblemele Florenței ast-fel să le lovească.
Cădea-vor zece corpuri, la un cuvânt al meu,
Și mâine dimineață, sub fie care leu
Va fi câte-un cadavru în semn de răzbunare.
Cu toate-acestea, dacă mi se va spune, care
E vinovatul, — iată, mă mulțumesc cu el,
Și-acești sërmani ostatici scăpați vor fi ast-fel;
Iar dacă nu, vor merge la moarte. — E o vreme
De când aștept, și leul de nerăbdare geme.
Victimile acestea să scape dacă vrea,
Să vie vinovatul mai iute 'n fața mea!

Severo (la o parte)

A! Ce ideie 'mi vine! Eū pot să mor, ô Doamne!
Amicii mei sunt sigur că n'au să mă condamne.
Scăpând nevinovații, de viață scap și eū...
Ba chiar au să proclame de nobil faptul meu.

(Tare și înaintând repede spre Barnabo)

Barnabo, ai în față pe vinovatul, care
'Ți-a aruncat insulta, pătruns de indignare.
Cum vezi, sūnt eū, Severo Torelli!

Multimea (cu un strigăt de durere)

A!...

Barnabo (turburat)

Ce fel?...

Severo

Sunt vinovat! Ia-mi viața, 'ți-o dau!

Ercole (lui Renzo)

Să fie el?

Renzo

Nu crede! Suflet nobil!.. ce sacrificiū face!

Barnabo (șefului sbirilor care a făcut câți-va pași spre Severo).
Oprește-te! În lături! El minte... se preface!

Severo

Nu minț!.. A! N'ai putere, 'ți-e frică să'ți răzbuni!

Barnabo

Te 'nșeli Torelli! Poate dorești să'ți încununî
Junetea și mormântul cu o măreață faptă...
Dar uiți că eșafodul e gata și te-așteaptă.
Nu! Vreaū pe-adevăratal culpabil... Nu poți fi
Tu! Sunt convins, copile, că vrei a te jertfi.
Dar ochii mei, ori unde, o clipă nu te lasă:
Știu bine că aseară tu n'ai eșit din casă.

Severo

Dar eū sunt vinovatul! Eū!..

Barnabo (venind lângă Severo și vorbindu-I încet)

Taci!.. Asupra mea

Știu bine că ai ură și mort să fiū ai vrea;
Dar să te scap de moarte voesc de astă dată.
Eū știū ce fac,—ia seama, să nu mă 'ntrebi!.. Căci iată:
O vorbă de voiū zice, și tu și toți ai tēi
Veți fi ca defăimarea mai negri și mai rēi!
Pe tatăl tēu, ezeemplul virtuților Pizane,
Pe muma ta, modelul strămoașelor romane,
Pe dēnsa, pentru care tu simți atât amor,
Să zic o vorbă numai și pot să-i dezonor!

Severo (la o parte, înmărmurit)

O poate!.. A! uitasem rușinea blestemată!

Barnabo (tare)

Severo își retracează cuvēntul, de-astă dată
Ii iert și eū curagiul atât de îndrăzneț.
Avēntul tinereței nu are nici un preț.
Acum, să punem capăt acestor glume: Cine
E vinovatul? Spuneți!.. Tăceți?.. Atât mai bine!
În loc de unul, zece insulta vor spăla
Și mâine de Florența o lume va afla!..

(Suitei lui)

Să mergem!..

(Ese cu cortegiul. Mulțimea 'l urmează)

(Va urma)

Th. M. Stoenescu.

